

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

XXII/3

**БЕОГРАД
1976.**

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXII (нова серија)

Св. 3

САДРЖАЈ

Речник и језичка култура (Поводом изласка из штампе последње књиге Рјечника ЈАЗУ) (ЖИВОЈИН СТАНОЈЧИЋ)	95—97
О босанско-херцеговачкој деklinацији <i>Sálko, Sálkē</i> (неколико речи) (РАДОСАВ БОШКОВИЋ)	98—100
Предлог код с генитивом неправих (конкретизованих) глаголских именица (МИЛИЦА РАДОВИЋ-ТЕШИЋ)	101—115
Поводом неких предлога за допуну правила о знацима интерпункције (МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ)	116—122
Још о промени именица типа <i>Раде</i> (МИЛИЈА СТАНИЋ)	123—125

Транскрипција јапанских и кинеских имена

(1) Начелна и конкретна питања транскрипције имена из далекоисточних језика (МИТАР ПЕШИКАН)	126—137
(2) Кинеска географска имена у нашој картографији (РАДМИЛА КОВАЧЕВИЋ)	137—143
(3) Особености кинеских властитих имена (LI JU-GIU)	143—146
(4) Правила и примери транскрипције јапанских географских имена (НИКОЛА РОДИЋ)	146—149

Текућа питања језичке културе

Глаголи <i>уснути</i> и <i>уснути</i> (МИЛИЦА ВУЈАНИЋ)	150—152
Потреба сарадње ономастичара и географа (ЗВЕЗДАНА ПАВЛОВИЋ)	153—155
О српскохрватским и албанским именицама на <i>-ар</i> (Поводом облика <i>Косовар</i>) (ДРАГУТИН МИЋОВИЋ)	155—157

Хроника

VI међународни научни састанак слависта у Вукове дане (ЉИЉАНА ЈУХАС)	158—160
О једном корисном терминолошком приручнику (ДАРИНКА ГОРТАН-ПРЕМК)	160—161
Уз Речник жаргона (ДАРИНКА ГОРТАН-ПРЕМК)	161—162

ПОВОДОМ НЕКИХ ПРЕДЛОГА ЗА ДОПУНУ ПРАВИЛА О ЗНАЦИМА ИНТЕРПУНКЦИЈЕ

Наскоро после појаве великог Правописа српскохрватског књижевног језика (1960), заједнички израђеног од више чланова Комисије српских и хрватских језичких стручњака и онда једногласно, тако рећи, поздрављеног, и прихваћеног у свим културним центрима наших народа са овим језиком као матерњим, — сарајевски универз. професор др М. Шапић објавио је чланак *Неколико допуна о употреби интерпункцијских знакова*¹. Он је ту своја схватања изнео као питања за дискусију, и предложио је да се приликом припрема новог издања Правописа узму у разматрање. Тих издања је, истина, било неколико, једног убрзо за другим, али су она, по претходном споразуму аутора и других сарадника са издавачима, штампана са нерастуреног слога, без икаквих измена у њима, дакако, а и без обавештавања јавности о томе. Сада је (1975), међутим, објављено да је штампано ново издање истог Правописа у Новом Саду. Опет без икаквих измена и допуна у њему, иако су, у вишегодишњој примени, и сами још живи аутори Правописа дошли до уверења да би извесне допуне у њему биле потребне.

Аутори су, уосталом, увек показивали довољно спремности за прихватање оправданих захтева за разматрање предлога не само о допунама већ и о изменама појединих одредаба Правописа, уколико се утврди да су оне оправдане, разуме се. Неки од њих, штавише, ни сада нису били расположени да се сагласе са штампањем Правописа без икакве ревизије. Али су прихватили образложење издавача да данас, у околностима промењеног односа неких кругова, па и по којег аутора, према томе Правопису, није могуће ама баш ништа изменити у њему, — аутори су, чак и они који су га се одрекли, одустали од приговора да се и сад штампа Правопис с правописним речником, у свему онакав какав је штампан први пут. А када је већ тако, расправљање о извесним питањима предложеним за дискусију по нашем ће мишљењу свакако бити корисно. Међу

¹ Наш језик, књ. XIV н. с., стр. 55—61.

прва таква питања иду поменути предлози проф. Шамића, с којима се свако ко то жели може упознати из његова горе цитираног чланка. И многи ће се, верујемо, с нама сложити да су она вредна дискусије. Зато ми, ако и са закашњењем, узимамо реч у њој.

Проф. М. Шамић задржава се прво на зарезу и, после констатације да је у Правопису „темељно разрађена употреба овога знака на готово 20 страница великог Правописа“, он као главно истиче да се према Правопису апозитивно употребљени придеви, као одређе именица, од њих одвајају зарезом, као што се тим знаком одвајају и придеви у набрајању. Па ипак, каже Шамић, остало је непрецизирано да ли зарез треба стављати, или не треба, у случајевима сличним ономе којим је он почео свој напис, тј. „када се именици уз коју се већ налази један придјев накнадно додаје други придјев који је поближе одређује, а за који се не може увијек поуздано рећи да има апозитивну службу, нити да је у набрајању“. Затим он наводи примере за такве случајеве — као први од њих свој лични пример: *поводом припрема новог, другог издања правописа*, којим он почиње свој чланак, а коме додаје примере: *Кеопсова, највећа пирамида у Египту, подигнута је од камена; То је био неопходан, али не и довољан услов друштвеног развоја; Као што је тврдио један, мада не највећи од наших критичара XX столећа.*

Шамић се пита да ли је добро овако, како је овде учињено, стављен зарез само између првог и другог придева, или и иза другог треба писати тај знак. Њему се чини да би боље било други придев, као накнадно додат, одвојити зарезом и од другог дсла дотичне језичке јединице, јер би, мисли Шамић, тај други придев могао бити одвојен, уместо зарезима и стављањем у заграду. Могло би, према томе, бити написано: *Кеопсова (највећа) пирамида у Египту подигнута је од камена.* А тако и у осталим примерима. Теоријски се, међутим, реч у загради може и избацити, а да се значење језичке јединице из које је избачена — не промени, па се зато и поставља питање да ли је то исто. А питамо се и да ли је срећна формулација, и Правописа и других неких језичких приручника, у којој се говори о накнадном додавању једних делова реченице другима тамо, рецимо, где поред једне одређе, била она од једне речи, од више њих или и од целе реченице, — долази и друга. То је, у ствари, више језичких средстава, истоветних или разнородних, употребљених једно поред другог, да се сваким од њих — појам на који се она односе одреди с више или мање различних страна. А у томе је суштина и напоредне употребе придева уз исту именицу, у коме су случају они опет, осим најтешње

с њом повезаних, у апозитивном односу према дотичној именици. И тај се однос означава стављањем зареза између свих придева, осим атрибутски и у предикату употребљених, наравно, и именице коју одређују према другом неком њеном својству, а не према ономе што се казује придевима у малочас изузетим функцијама. И тежиште није овде на стављању зареза између придева и придева, већ између придева и именице, саме именице или целог скупа с њом тесно повезаних речи, у које спада и придев као атрибут те именице и онај што је у њеном предикату, уколико она има именски предикат с придевом. И, према томе, сасвим је излишно довијати се који придев је овде накнадно додат да би се зарезом, или другим којим знаком интерпункције, одвојио од осталих делова односне језичке јединице.

Уосталом, и Шамић сам каже да други придев именицу уз коју стоји већ једна реч те врсте „поближе одређује”, што ће рећи да други придев одређује већ одређену именицу, дакако с друге неке стране, приписујући јој особину, односно својство које се њим означава. А то намеће овде констатацију да је други придев — друга одредба именице. Јасно је, дакле, да се језичком јединицом с њим и без њега не казује све исто. А функција је друге одредбе, поновићемо, одређивање већ одређеног појма, те му се никако не може спорити апозитивни карактер. Зато проф. Шамић неће бити у праву када каже да се не може увек поуздано рећи да у таквим случајевима придеви имају „апозитивну службу”, у којој се употребљени придеви обично од језичке целине с именицом коју већ одређену одређују — одвајају једним зарезом. Само уметнути међу делове те целине, они се, дакако, одвајају од њих стављањем зареза и испред и иза њих (исп. ово у примерима изразитих апозитива датих у Савременом српскохрватском језику, књ. II, стр. 56 и 57 другог издања) писца ових редака. Ја мислим да ни у француском језику, на који се проф. Шамић позива, неће бити друкчије, уколико ред речи у њему не изискује свагдање уметање апозитивно употребљених придева међу тесно повезане делове језичких јединица.

2.

Друго питање на коме се проф. Шамић задржава јесте питање стављања знакова зареза и црте, једног поред другог. У вези с њим Шамић је уочио очевидан пропуст састављача Правописа, одн. стилизатора интерпункције у њему, што нигде не говоре о та два знака употребљена заједно, један поред другог, иако их у својим формулацијама појединих одредаба Правописа употребљавају један уз други, али увек зарез на

првом месту, а црту за њим, а никад не обрнуто, прво црту па онда зарез. И уопште, то Шамић тачно констатује, у овоме редоследу та два знака код нас нису у обичају. Ни А. Белић, који у своме Правопису од 1950. говори о стављању црте и зареза једног поред другог — не предвиђа могућност да зарез дође на друго место. Ми ипак допуштамо оправданост разматрања овога питања, за које Шамић пледира да би се тачно утврдио редослед ова два знака зависно од смисла делова језика између којих се они један до другог стављају. Али не познајући случајеве писања црте на првоме месту а зареза иза ње у домаћој пракси, ми нисмо за подражавање онога што је пракса страних језика, ма били то и француски и енглески језик, у којима је, као и у нашем језику, у употреби слободна интерпункција. Проф. Шамић друкчије мисли, да би и у нашем језику морало бити свега онога што је уобичајено у језицима са истим системом интерпункције. Ми више бисмо волели да нам је Шамић навео који случај где у нашим текстовима зарез долази непосредно иза црте. Па, и поред тога, нисмо за одбацивање Шамићева предлога за и даље расправљање овога питања, него смо, управо за разматрање свих случајева употребе та два знака једног поред другог ради утврђивања нема ли међу њима и таквих случајева у којима смисао захтева онакв редослед какав је код нас неуобичајен, па и, нама бар, досад још непознат. У овој прилици ми ћемо се забавити са два примера за које Шамић сматра да смисао и однос црте и зареза (ми бисмо рекли смисао и однос делова између којих се та два знака пишу заједно један до другог) налажу да се црта стави на прво место, а зарез иза ње.

За један од примера анализом којег Шамић хоће да докаже оправданост оваквог редоследа црте и зареза, он је узео стилизацију одређеног става Правописа из 1960, који говори управо о стављању зареза, а који гласи:

„И друге сличне речи и скупови речи — између осталих и различите речце, па и узвици, — који нису саставни делови реченице, него се накнадно додају, такођер се одвајају зарезом.“

Проф. Шамић налази да „логичније би било, и природније, ставити зарез иза црте“. И овакво своје гледиште оправдава тиме што би, да је, место цртама, уметнути део одвојен заградом — редослед другог дела заграде и зареза сигурно био такав. Такав редослед ова два последња знака донста нико не ставља под сумњу, свакако зато што се ни замислити не може да би он био друкчији, нити је ико било где употребио зарез непосредно испред другог дела заграде. У вези са овим је потребно

и једно објашњење. Иако је несумњиво тачно да се уметнути делови од делова језика у које се умећу одвајају и зарезима, и цртама, и заградом — сигурно није свеједно који ће од тих знака кад бити употребљен у овој функцији, већ то зависи од веће или мање неопходности да уметнути део буде у тексту. Ако је та неопходност већа, за одвајање уметнутог дела ће се употребити зарези, а ако се пак таква неопходност слабије осећа, место зареза ту долази црта, која, напоменућемо, има и посебних функција истицања изузетности, одн. необичности, несочекиваности — или супротности онога што долази после сваког овог знака. А у заграду се стављају више узгредно уметнути делови, ради нарочитог објашњења. И баш, с обзиром на то, ни ми данас не бисмо употребили знаке који стоје у горњем наводу; не бисмо, нпр., ставили прво црту у њему, већ зарез место ње. А могло би изгледати да овај знак не би био неопходан ни на другоме месту, мада би зарез ту могао довести читаоца у недоумицу на шта се односи наредна, релативна реченица, на део пре уметка, тј. на речи и скупове речи или на узвике. А иза зареза је требало да дође још један знак, и то је могла бити само црта, која је преузела функцију обележавања уметнутог дела и прецизирала на шта се односи релативна реченица. Да је место прве црте стављен био зарез, уметнути део би обележавали зарези испред и иза њега, али иза овог другог зареза писање црте би, поред истакнутог, оправдала и одбаченост односне реченице на извесну удаљеност од њеног корелатива. И тиме се може објаснити редослед зареза и црте који им је у наведеној реченици дат.

Ми нисмо убеђени у оправданост прихватања Шамићева предлога о редоследу црте и зареза ни у његову примеру: *Мада се вратила кући касно — око подне — затекла га је у постељи*, уз који он напомиње да би, према одредбама Правописа, иза речи *подне* требало да дође зарез — свакако мисли да се њиме означи реченична инверзија. Њега само мучи питање где да се стави, испред или иза друге црте, па се опредељује за код нас неуобичајен њихов редослед — прво црта па зарез. Ми верујемо да је уметнути део стављен између зареза, да ни Шамић, ни ма ко други, не би имао шта да примети. Али држимо да узимање црте место зареза није дошло случајно, него зато што се цртом, оном првом мислимо, хтела истаћи посебна закаснелост враћања кући оне о којој је реч, а другом изненађење што је тај о коме се говори овде, као о објекту у реченици, и тако касно још био у постељи. А кад су била потребна та посебна истицања, онда је разумљиво што је узет један знак који је могао преузети, поред посебне, и функцију заједничку му с другим знаком. За означавање инверзије и по

нашем је схватању требало ставити и зарез, мада не, како проф. Шамић мисли, иза црте, него испред ње. Већ смо рекли ради чега то.

3.

С проф. Шамићем се у потпуности слажемо да и у наслову иза редног броја, када је потребно да он ту дође, као и у другим случајевима, треба стављати тачку, и писати *1. Зарез*, нпр., и да то значи исто што и *Прво, Зарез*. Слажемо се дакако, и с његовим мишљењем да реч у наслову иза редног броја треба да се пише великим почетним словом, а не малим, како према Шамићевој тврдњи, мисле неки аутори, који због несигурности да ли ту треба писати велико или мало слово, једноставно избегавају да на показани начин пишу редни број у наслову.

4.

У глави коју је посветио тачки, Шамић је рекао све што је о овоме знаку имао да каже. И зато он о тачки говори још и у тачки — *4. Заграде*. По нашем мишљењу, штавише, треба обратити већу пажњу ономе што он ту говори о тачки него о заградама. Овде он поставља, прво, питање како треба писати други део заграде и тачку на крају у заграду стављене реченице. И сам себи одговара на то питање да је тачки ту место одмах на крају реченице, јер је тачка знак њеног завршетка. А тек за овим долази стављање реченице у заграду писањем другог дела овога знака. За Шамића је то много боље него прво затворити заграду, па тек онда ставити тачку, како се код нас обично поступа, али не увек, наравно. Нису свугде тако поступили ни аутори заједничког Правописа. И Шамић је у њему нашао пример:

„За изворно писање важно је заправо само то како ће имена која се тако пишу мијењати своје облике и како ће се мијењати њихови присвојни придјиви. (Како ће се она писати о томе се правила налазе у раздјелу о фонетском писању.)

Шамић нема никаквог приговора таквом редоследу тачке и другог дела заграде на крају завршене реченице, зато што се такав начин писања ова два знака среће и у француском језику. Ми понављамо да је Шамић овај пример узео из латиничког, загребачког издања Правописа, а да је у новосадском издању тачка стављена иза затворене заграде. Значи да је на двема странама у овоме случају двојако поступљено. Али, свакако, сасвим случајно јер је иначе, како је познато, текст

заједничког Правописа у оба издања потпуно исти. Ја лично сам за писање тачке иза другог дела заграде. Текст без тачке у овоме положају оставља ми утисак као да је одатле нешто брисано. Али друкчије, разуме се, мислим о писању тачке као правописног знака. Њу, наравно, треба писати иза скраћеница, рецимо: *итд.*, *и др.*, *и сл.*, *нпр.*, *г.*(одина), *м.*(есец) и њима сличних и непосредно испред другог дела заграде. Иза редног се броја, међутим, тачка уопште не пише ни испред једног било кога другог знака, па ни испред другог дела заграде, наравно. То је нарочито истакнуто у Правопису (у тач. 130 е).

О односу обле и угласте заграде у потпуности се може прихватити мишљење проф. Шамића. Поред осталог и да се у Правопису мало детаљније било потребно на њему задржати. А најважније је ту истаћи да лична објашњења у вези са оним што се ставља у облу заграду треба стављати у угласту. И то питање, размотрено у вези са досадашњом правописном праксом и оним што је о њему досад писано, треба, свакако, расправити, и дати му принципско решење.

5.

У вези пак са оним што проф. Шамић износи о курзивном писању назива дела и часописа може се рећи да је он у праву што мисли да је то било потребно Правописом предвидети тамо где се говори о обележавању њиховом стављањем под наводнике, односно писањем великим почетним словом. Уосталом, није то једини слог којим се обележавају наслови књига и часописа.

М. Стевановић